

**Conciones siue Conceptvs Theologici Ac Prædicabiles R.
D. Petro Bessæi SS Theol. Doct. Reg. Galliar. Oratoris**

De quatuor Hominum nouissimis - Qvi Qvidem Sacri Adventvs Qvatvor
Hebdomadis accomodati: Sed & Concionvm Fvnebrivm materiam abundè
suppeditant

Besse, Pierre de

Coloniae Agrippinae, 1629

Feria Qvarta. De Poena Exteriori, & Qvam dicunt sensus.

Nutzungsbedingungen

[urn:nbn:de:hbz:466:1-56277](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-56277)

FERIA QUARTA.

DE POENA EXTERIORI, QUAM
dicunt sensus.

Partitio.

- I. Pœnas esse infernales necesse esse.
- II. De pœna sensus.
- III. Qui possit in animas agere ignis infernalis.

Memorare nouissima tua, & praesertim
pœnam quae sensibus ipsis apud inferos per-
cipitur, & in æternum non peccabis.
Eccles. 7.

FIGURA.

LUC. 16. **D**ives ille gulo, qui quotidie epulabatur
splendide, induebatur purpura & bysso
& erga egenos mendicosque interea immi-
tis erat, cum factis concessisset, ad inferos de-
latus fuit, inq; mediis flammis constitutus,
rabie & furore percitus, præ desperatione
clamabat: Heu miserum me, excrucior in hac
flamma, emorior, incendium hoc perferre
nequeo. Fuit ille exemplum pœnarum sen-
sibilem, quas damnati apud inferos quoti-
die patiuntur, pœnarum, inquam, terribiliu,
incredibilem, intolerabilem, homines si-
mul & diabolos in desperationis abyssum
præcipitare potentium. Pluribus de hisdem
præsentis exhortatione acturus sum, si san-
ctissimo Spiritui ac gloriosis Virgini gra-
tia nobis sua adesse visum fuerit; salutemus
eam proinde salutatione, qua olim a Gabrie-
le Archangelo saluata fuit.

AVE MARIA.

I. Stupidus profecto eorum fuit error Audi-
Athei illi di- tores, qui nescio quo ducti affectu, aut qua
cendi suntq; doctrina in reprobum sensum dati, omnem
pœnas inferi iustitia e mundo eliminantes persuadere eo-
nales negat. nati sunt, nulla post hanc vitam tormenta
superesse, aut ea non nisi ludicra & imagina-
ria: nam ille atheus & impius, omnisq; reli-
gionis expers dicendus est, qui huius se do-

gmatis opinionisq; assertorem & defenso-
rem exhibet. Ut enim fide tenemus, ac certo
nobis certius persuademus, animas in cœ-
lesti regione æterna beatitudine perfrui, ita
eadem fide credendum, improborum animas
apud inferos acerbissimis pœnis & cruciati-
bus torqueri. Ita se argumentatur Magnus
Gregorius: Si esse, inquit, Sanctorum animas
in cælo sacri eloquiis satis actione irradiasti, oportet
ut per omnia esse credas & peccatorum animas
in inferno: nam sicut electos beatitudo laetificat,
ita credi necesse est, quod in die exitus sui ignis im-
probos exurat.

Profecto quicumq; huius opinionis est, &
eo audacia deuenit, ut supplicia hæc negare
non vereatur, non minus sensus & rationis,
quã fidei & religionis expers dicendus est.
Vobiscum ipsi statuerere potestis. An non enim
ille vobis demens & ratione priuatus videat-
ur, qui Sanctos credat tot in hoc mundo
perpellos esse mala, tantos tamque graues
labores, arumnas & sudores in declarandis
promulgandisque tormentis inferorum sub-
iisse, quæ tamen non nisi umbratica & ludi-
cra essent? quid? an verisimile videatur,
Martyres constantissimos tot tormenta, ro-
tas, cruces, eculeos ac tormenta, quæ non
nisi fabula & umbra inani ora erant, euitanda
perpellos? An Christus, Apostoli, Prophe-
tae, Doctores errarunt, cum inferni nobis sup-
plicia, & quidem adeo horrenda depinxere,
ante oculos etiam habuere? cum illa non nisi
mania quædam terculamenta sint, ad aues,
non vero homines percellendos.

An non enim hanc ob causam, veritatem-
que huius rei decidendam, Esaias lignea
per medium sectus fuit serra, Ieremias lapi-
datus, Zacharias inter templum & altare in-
teremptus, Michæas alapis cæsus, Paulus gla-
dio percussus, Petrus in crucem actus, Ioan-
nes Baptistæ capite truncatus, varii deniq; viri
ac scaminæ martyrio coronatae? Neq; enim
hoc æquum & verosimile videatur. Hoc ar-
gumento simili in re vsus est, & Hieron. in
Epistol. ad Pammachium sanctæ Paulæ ge-
nerum, qui mortua coniuge sæculo valedi-
cens monasticam vitam professus erat: An Hier. epist. ad
pammachium, inquit, fratres, quod iocando Prophe-
ta praticans, videndo loquantur. Apostoli, Christi & Oceanii.
Ius

Aut infanti dicitur et comminatur? sed loci non sunt, ubi supplicia intercedunt: si iocando passi sunt, credatur et iocando locuti. O verba aurea atque auro redimenda! ecce & alia non minus admiranda, licet ab Ethnico calamo profecta.

Sententia
Alexandri
Aphrod.

Alexander Aphrodisæ Antonino Pio Roman. Imp. epistola ad eum missa persuadere conatus, pœnas, quæ damnatos post hanc vitam manent, veras esse & reales, ac vere illos in altero sæculo tormenta perpeti, hunc in modum argumentatus est: si nulla post mortem tormenta subeunda restant, Deus nullam bonorum aut malorum rationem habet, si nec de his supplicio, nec de illis premio afflictiis sollicitus est, tribus hoc de causis cōtingat necesse est, vel quod ignoret, quæcūque hic à nobis sunt: vel quod nec benefacta mercede, nec delicta debito supplicio cōpensare queat: vel denique quod vtrumque facere negligat. Si primum, huius rei causam dixeris, omnem profus à Deo scientiam tolles, cumque ignorantem effinges, quod tamen absurdissimum est: si secundum, potentiam eius imminues, qua tamen potissimum omne illius regnum niti videatur: si vero tertium, iniustum eum dices: neque enim ius tunc vnicuique, suum tribuerit, nec probis pro meritis ac virtutibus mercedem, neque impiis pro delictis pœnas potius fuerit assignare. Quam vere hæc omnia? & quæ proxime Ethnicus ille veritatis hic seopum attingit? Vnum hoc addidero, quod quicumque de hac re dubitat, de Deo ipso dubitare videatur, animas enecet nosque animalibus ac bestis, quoad salutem beatitudinemque, simillimos efficiat & verbo ut dicam, atheus sit, & à paganorum infidelitate haud longe remorus. Sed iterum hinc in scenam prodeat magnus ille Pontifex ac Doctor Gregor. cum enim inaudisset esse quosdam, qui existimarent pœnas quas Deus post hanc vitam comminatus est, non nisi ad percellendos homines, & à vitiis auocandos, excogitatas esse, in hunc modum respondit: *Si falsum est quod minatus est, ut ab iniustitia corrigeret, etiam falsa est perlicitus, ut ad iustitiam pronocaret: sed quis hoc dicere vel insanus presumeret? Sed relictis hisce dubitandi occasionibus firmiter teneamus, tormenta hæc vera esse, non vero imaginaria,*

aut umbratica, ac veros & reales à morte apud inferos cruciatus esse subeundos. Ita nepe id in Evangelio asseruit ipse vnigenitus Dei Filius Christus: *Ibi eris fluitus & stridor* Matth. 8. *dentium*: expertus quoque hæc erat epulo, Luc. 16. *cum vociferatur, Crucior in hac flamma*: id ipsum & Apostoli docere dicentes, *Et qui bona egerunt, ibunt in vitam aeternam: qui vero mala, in ignem aeternum*. Sunt denique cruciatus veri & sensibus exterioribus perceptibiles, ac multiplices: quos Theologi Scholastici bifariam diuidunt: sunt nimirum pœne sensus, & pœnae damni, prioris generis sunt dolores & cruciatus ignium & flammarum, frigoris acerbitas, umbrarum demonumque horror, tetra exhalationis fetor, alique qui sensibus exterioribus percipiuntur: ad posterioris autem generis pœnas reuocari debet amara illa afflictio, qua damnati diuina se visione ac beatitudinis fruitione in aeternum priuatos videbunt. Hæc quidem pœna subeunda venit, quod peccatores delinquendo à Deo sese auerterint; illa vero, quod in ordinato & effreni quodam affectu ad creaturas è cōtra sese conuerterint. De priori hodie nam exhortationem instituiam, de posteriori crastina die locuturus. Ut vero solita procedendi materiaque; deducendæ rationem tenent, in duas partes hanc de pœna sensus materiam diuidam, primo declarare conabor, in quo eadem constat, ac deinde, quoniam modo ignis, qui præcipuum cruciandi instrumentum est, in damnatorum animas agere queat. Si vos vestris in audiendo partibus non defueritis, equidem operam dabo, ipse officio meo videar defuisse.

Principio igitur, tradit Scorus, duo pœnarum genera damnatorum animas apud inferos sustinere: primum in sua essentia: quamuis enim illa purissimi quidam spiritus sint, realiter tamen aliquod, idque per ignem à Deo, velut iustitiæ suæ instrumentum, intensum supplicium patiuntur, alterum in omnibus suis partibus: animæ enim qui cum omnibus suis facultatibus in captiuitate detentæ sunt, & velut in flammarum lacu sepultæ, in omnibus suis facultatibus essentiaque suis angulis, aliquid etiam sustinent. Ipse namque intellectus, cum in mediis sese flammis constituit.

II.

Scorus lib. 4.

dist. 44. q. 2.

Anima in omnibus suis facultatibus dolore sentit.

stium viderit, vicinū quinetiā semper ignem sentit, qui perpetuo adurat, ac mille cruciatus infligit, reflexione quadā & præsens tormentum animæ, ac futurū corporis, necessariō ante oculos habet. Atque hinc fit, vt intolerabile cruciatum intus experitur, ac nullam habere requiē possit, semperque in inquietudine ipsa ad requiē aspirans, nec vnquā inueniens, omnia & singula voluntati, quæ ei quam proxima est, tam præsentē cruciatum animæ, quam illum quem post vniuersale iudicium corpus subire par est, representat. Quod cū voluntas deinde aduerterit, ac diligenter pensarit, ad desperationem cogitur, & præsentēs hosce dolores execratur. Memoria quoque non minus hic tormentū sentit, eum animæ & corporis supplicia in æternū extendenda, nulloq; vnquam quo; nec post centenas annorū myriadas, terminandas, sibi proponit. Atq; ita animæ in omnib; potentiis & facultatibus pœnas sustinent: & quoniam hæ omnes ad sensus spectant, omnis etiam pœna quā facultates has subire diximus, ad pœnam sensus referri merito possit videatur. Hæc equaniam pœna! Intellectus siquidē desperabit, voluntas furetur, & in rabiem conuertetur, memoria indignabitur, intellectus suā considerando captiuitatem, voluntas, calamitatem, memoria æternitatem, in mentem vocans. Exclamare itaque merito possum: o pœnas vere sensibiles!

Corpora Equidem, post subtilem hunc doctorem, damnatorū dixerō, corpora, quemadmodum animas in omnibus omnibus facultatibus & potentiis vsque ad sensibus putentur. diem iudicii affligendas constat, post iudiciū quoque in omnibus membris & facultatibus sensibilibus pœnam expertura. Adeo vt damnati doloribus circumdati, mundo illud Prophete exclamare possint, *O vos omnes qui transitis per viam*, id est, qui iter adhuc vitæ calcatis, & in terra ambulatis, *Attendite & videte, si est dolor sicut dolor meus*, & supplicium simile nostro: item illud Dauidicum, *O mnes, o diuina iustitia, si tua ira tua induxisti super me*, vt me in ærumnarum pelago submergas, adeo vt nullum reperire sit membrum, quod dolore & pœna non atteratur & torqueatur.

Visus quippe horribiles & densissimas tenebras, ac teterrima & portentosa spectra cōspiciet. Ita namq; testati sunt Prophete: *Per diem insurrent tenebras*, & *Terram miseria* Job. 5. *& tenebrarum*, & alius, *Fiant via illorum tenebra*, item, *Sedentes in tenebris & umbra mortis*, Psal. 34. *Vinctus in mendicitate & ferro*, eiusque filius, Psal. 106. *Vinctus tenebrarum*, & *longe noctis compediti*, Sap. 7. *Inclusi sub telis fugiunt perpetue providentia incluserunt*, & *in peccantium complanata lapidibus*, & *in finem illorum inferi*, & *tenebra*, & *Nabum* 7. *pœna*, & *Isaias*, *tenebras coram eis*, & *Nabum*, *Matth. 25.* *Et inimicos eius persequentur tenebra*, ac post o. *Exod. 10.* mnes hos Euangelista, *Eiicite in tenebras exteriores*. Desunt ne nobis, quibus hoc astruamus, testimonia? aut damnatis quæ patiantur supplicia?

Et sicut tenebrae quas Aegyptii senterunt, non postrema plaga fuit, quippe quæ triduo durarint: ita quoque non iter postremos damnatorum cruciatus erunt tenebræ illæ densissimæ, in quibus semper viuunt, ambulabunt, & quas manibus quodammodo palpabunt, ita vt nec solem, nec lunam, nec aliud lumen in æternum visuri sint; sed talia cæciores futuri. O pœnam intolerabilem!

Si pius ille senex Tobias, qui non nisi quadriennio oculorum lumine priuatus vixit, malum suum in tantum exaggerauit, vt asidue ingemiscendo diceret, *Quale gaudium mihi erit, qui in tenebris sedeo*, & *cæli lumen non video?* Quanta igitur lamenta, eiulatus, ecquas expostulationes esse putatis eorum qui carceribus illis obscurissimis mancipati, perpetuis in tenebris versabuntur, in æternum quodammodo cæci nullū amplius cæli aut solis stellarumq; lumen aspicientes. O cruciatum incomparabilem!

Tanti porro Anaxagoras Clazomenius Anaxagoræ solem faciebat vt non aliam ob causam se dicitum. conditū & in hoc mundo positum diceret, quam vt iucundissimū eius lumen contempleretur, omnem scilicet hominis felicitatem & beatitudinem; licet perpetuam, in eiusdem pulchritudinis contemplatione sitam existimans. At quamuis in eo errarit, non immerito tamen tanti lucidū illud corpus fecisse visus est: cuius vt lumen hominibus iucundissimum

estimum est ac gratissimum, ita eiusdem priuatio tristissima: hinc siquidem inferre voluit, maiorem homini vix calamitatem posse accidere, quam iucundissimo illo solis conspectu priuari, tunc scilicet sol ternetur in tenebras, & tunc tenebræ erunt super faciem abyssi.

Proh infelices ac miseri oculi, qui inani vos toties & lasciuo intuitu oblectastis, qui toties illicita conspexistis, toties in res & delicias exteriores effusi estis! tunc præter crudelitatem & horrorem, nihil videbitis. Tunc loco iucundissimorum colorum, loco splendidissimi illius astri, ac luminis gratissimi, horribilia spectra, furias infernales, horrore & deformitate terribissimas, diabolos monstruosissimos conspicietis. Huc adeste stulti Cupidinis sectatores, Audite, timorem Domini docebo vos. Tunc scilicet vos, ô Veneris mystæ ac potius mancipia, qui oculos huc & illuc gyrtatis, tot lasciuos hinc inde intuitus captatis, & emititis, loco dominarum, loco nympharum formosarum, loco dearum illarum, quas vesana quadam impietate & stulto affectu colitis & adoratis, Megæras, cerberos, viperas, hydras, diabolos, aliæque monstra visu horrenda & abominanda conspicietis.

At melius, mea quid est sententia, egit sanctissimus Propheta Iob: diuinum namque iudicium ob oculos habens & inferni supplicia, oculos suos ne quoquam effluerent, velut freno quodam continebat, ne forsitan lasciuus ille conspectus terribiorum monstrorum intuitu puniretur; *Pepigi*, inquit, *cum oculis meis fœdus*, ne se curiose hinc inde euagarentur, & nihil nisi Deum eiusque creaturarum pulchritudine conspicerent, ut ita ad creatoris præstantiam contemplandam raperentur. Ad imitationem nimirum Regis qui dicebat: *Quoniam uidebo caelos tuos, opera digitorum tuorum, lunam & stellam, quæ tu fundasti. Quam sapiens ac cordatum cœsilium!* sed pergamus ad reliquos sensus.

Auditus etiam horre-
do boatu & gemitu cœ-
sternabitur. fœnales regiones reboantes. Ipsæ blasphemæ

Tom. 4. Bass. Aduent.

miæ, maledictiones, rabies, furor, execrationes, aliæque horrida, tonitrua, erunt symphonia aulæ Plutoniæ, erunt Horæ & cantica, quæ noctes & dies in templo Ditis personabunt. Vnde Iob, *Clamabunt, & ululabunt, 1ob. 35.* propter vim brachii tyrannorum, assidue torquentiû: & mox, *Clamabunt, & non exaudivit propter superbiam malorum: & post illum Psal. 17.* multa, *Confringam illis, nec poterunt stare, cadent subitus pedes meos: clamauerunt, nec e, at qui saluos faeret, ad Dominum nec audiuit eos.*

Cum superba illa Babylon, de qua in Apocalypsi sua Ioannes, destrueretur, varii ciuilatus & clamores exaudiebantur, quibus omnes circumcirca provinciæ percellabantur, adeo ut omnes prætereuntes, viso ciuitatis huius magnæ incēdio, vociferantes ad inuicē dicerent, *Quæ similis ciuitati huc magna* Apoc. 16. At alii in Babylone illa infernali, inferno inquam, vbi mera est confusio, clamores & ciuilatus audientur. aliter profecto omnes vociferabuntur, quando vastam illam ciuitatem ignibus & flamma æstantem videbunt, quando incendium illud vniuersale, quod in infinita sæculorum sæcula duraturum est, conspiciet. Quot illic gemitus, quot suspiria, ecquæ lamenta & ciuilatus: illic nimirum noctes atque dies, mane & vesperi, atque omni momento clamabunt tortores, Ad ignem, ad ignem, sæui, macta, trucida, iugula, in alrum suspede. Ibidem forneratores & vsuris ditati, hinc clamabunt: *Vah maledictæ opes & pecuniæ!* illinc voluptuarii desperantes ingeminabunt, *proh infelices voluptates & amaræ deliciae, quomodo nos perdidistis!* Clamabunt illi superbi & ambitiosi præ rabie & furore: *Ad quid vaquã natus sum, cur in mundum ingressus, ô infelices honores, ô scelerata ac fallax ambitio!* His porro cantibus damnatorum aures assidue perstreperent, hac symphonia demulcebuntur. Sed ulterius.

Non carebit etiam cruciatu suo odoratus. Odoratus. Sentiet enim fœtores intolerabiles, & quoque teter odores pestilentissimos, quos causabuntur rimos odoratum sordium congeries & fœcium celluies res precipiet. (quia, ut Theologi, & imprimis Basilius, asserunt, post iudicium peractum omnium elementorum fœx & proprietates eorum læ-
C c sua,

sua, virtute diuina separabuntur ab eis, & ad maiorem damnatorum cruciatum in infernale barathrum descendunt. Et longo ante tempore id prauidens Dauid, & pœnâ hanc prælagiens, infernum lacum miseriæ & fœculenti ac lutosum appellauit: tum vero odorille & fœtor, qui è damnatorum corporibus, quæ illic quodammodo assabuntur & torrebuntur, progredietur. Vnde Isaias: *De cadaveribus eorum ascendit fœtor: attamen* enormis & pestilens, vt Bonauentura dicere ausus sit, mundum vniuersum confestim lucificandum, si vel vnus damnati corpus in eum inferretur. Si vnicum corpus tantum efficeret, quid facient infinita damnatorum cadauera, a tot annorum millibus infernalibus ignibus tosta? ecquod tormentum erit, hunc assidue fœtoris & terram hanc mephitim perpetuo percipere?

Ioan. 11. Abominabatur Martha cadauer fratris Lazari, quod quatrīduo in sepulchro iacuerat, adeo vt vix ipsum passâ sit, dicens: *Quatrīduanus est, & iam fœtet.* Quis igitur horror erit videre, tangere, & olfacere putrescentia illa cadauera, quæ infernali barathro iam inde à quatuor, aut amplius annorum millibus sepulta iacuerunt? quid sunt, obsecro, quatuor dies cum quatuor millibus, aut myriadibus annorum collati? Dicere quippe de Caino possumus, *tam fœtet, & quatrīduanus est.* Item de diuite Epulone, ac pluribus aliis & merito. Tanto namq; tēpore prunis illis, adipe damnatorum quodam modo pinguescentibus, impositi affati sunt. At quodnam tormentum erat, ecquæ afflictio, fœtores hos è putidis cloacis redundantes naribus percipere?

Dionysii crudelitas. Horrent historici, cum Dionysii Syracusanorum tyranni crudelitatem commemorant: qui nimirum viuos mortuorum corporibus affigebat, vt ita fœtore & pœdore enecarentur, quod & de Mezentio habet Virgilius, qui

Corpora corporibus iungebat, mortua viuis.

At maior longe crudelitas erit, quando damnati putidis illis cadaueribus connexerunt, & quodammodo colligati, & intolerabilem illum fœtorem in ateraum, sine vl-

la moriendi, aut seiplos occidendi spe perferre cogentur. Vbinam tunc, ô delicatuli & peregrini muris olentes pelliculas, ô molles & effœminati, ô assuetæ deliciis & exoticiis odoribus puellæ, erunt flosculi illi, vbinam aromata, vbinam transmarina illa suffimenta, aut balsama, sed erit, teste Propheta, *pro suaui odore fœtor, & veniet aliquando tempus, quando in spurcissima vos cloaca & fornicis fœtidissimis, in quas omnes totius mundi sordes congerentur, cõstitutos videbitis.* Quamobrem *in: eligite hac, qui obliuiscimini Deum, ne quando rapiat, & non sit qui eripiat.*

At nondum hic finis. Gustus quoque extremum cruciatum sentiet, nam fame & siti ardentissima torquebitur. *Conuertentur,* inquit Psalmista, *ad vesperam, & famem patientur vt canes, & circuitibunt ciuitatem.* Dilucide quoq; id ostendit Ioannes in Reuelationibus, describens enim calamitates quas meretrix illa Babylonia sustinebat, ait, famem non postremum inter eas locum tenuisse, *ideo, inquit, in vna die venient plaga eius, mors & luctus, & fames, & igne comburetur quia fortis est Deus qui indicabit illam.* Ita quoque inter omnia animarum illarum adulteris infamium supplicia non postremum erit amara quædam fames, & sitis ardentissima. Testis hęc diues ille epulo, qui iam à bis mille annis siti laborat, & cum linguam habeat aridam, ardore adustam, flammis exsiccatam, vel vnicam aquæ guttam postulat, nec potest impetrare, imo nec vlla vnquam eius impetranda spes affulget.

Non tamen negandum, interdum ardescencia eos labra irrigare, sed non nisi felle, aceto & absinthio. Ita namque comminatus est Propheta, *Cuius ab eo absynthio.* Item Psalmographus, *Calix in manu Domini, & iustitiæ eius, vini meri, plenus mixto, & inclinauit ex hoc in hoc, veruntamen sax eius non est extinguita: bibent omnes peccatores terra.* Ille namque est calix aternæ damnationis, plenus suppliciiis meracissimis, sine vlla relaxationis spe: plenus modo ardore, modo frigore, modo flamma, modo niuibus algidissimis: vnde Iob, *De aqua nivium transitur ad calorem nivium, sax autem calicis huius ipsa est pœnarum acerbitas, quam omnes*

pec-

peccatores bibant necesse est. **O** triste poculum! **O** amarum potionem!

Orat. de exit. anima. Cyrillus Alexandrinus, qui circa annum Domini CCCCLXXX. in Ecclesia floruit, & Concilio Ephesino aduersus Nestorii impietatem coacto interfuit, omnes hosce cruciatu sensibiles vno velut fasce cōprehendēs, in hunc modum locutus est: *Mibi amarulentam timeo gehennam, quæ ppe interminatam: ex horreo Tartarū, vt cui nimium insit calor; pæneo tenebras, quoniam nil admittunt lucis formido pestiferum; vermem, qui est perennis.*

Libr. de tripl. habitac. c. 5. Post hunc prodeat magnus Augustinus, qui eadem pœnas sensus recensens, ad duas eas genera reuocat, frigus scilicet intolerabile, & calorem ignis inextinguibilis, quod ex Euangelii verbis hausit, tum Matth. 8. 13. 22. tum Luc. 13. *Illic erit fletus & stridor dentium; quorum paupum ignem, alterum glaciem designat: quibus duobus impii apud inferos maxime cruciantur*

At præsertim igne: nihil enim ita sensibus percipitur quam flamma, quam diuinæ literæ semper præ cæteris tormentis enumerant: & de qua toties in Euangelio fit mentio, vt, *Ite maledicti in ignem æternum, & alibi: Omnis arbor qua non facit fructum bonum excidetur, & in ignem mittetur. Item: Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet pater meus, & in ignem mittet.* & alibi læpiuscule ignem, inquam, non qualis fuit Eliæ, qui etiam saxa & petras exullit, non qualis fuit ille, quo Sodoma & Gomortha periit, qui omnia in cineres & fauillas redegit; sed ignem penitus admirabilem & ardentissimum, cui noster ille quotidianus collatus fictitius & puerilis, teste Augustino, videatur, ignem qui à quaque iam annorum millibus ardet, & accensus nunquam exstinguitur: *Quod confirmat Propheta, dicens: Nocte & die non exstinguetur, in sempiternū ascendit fumus eius.*

Isai. 34. Item Ioannes, qui id ipsum diuinæ reuelatione perspectum habebat: *Cruciantur igne & sulphure in conspectu Angelorum sanctorum, & fumus tormentorum eorum ascendet in secula seculorum.* O ignem admirabilem, corpora simul & animas exurentem, damnatos simul & diabolos cruciantem. Aliquid eorum inuuisse visus est Dauid, cum ait: *Pones eis*

clibanum in tempore vultus tui: Dominus in ira sua conturbabit eos, & deuorabit eos ignis. O metaphoram ac loquendi modum penitus inuilitatum!

Sed addam & alia non minus admiranda. Ignis infernalis hic semper ardet, flammatur, & tamen nalis non collucet; quod Psalmographus demilucet. ratus, diuinæ huius potentie adscribit: *Vox Psal. 18. Dominus intercedentis flammam ignis, i. e. Deus omnipotentis virtute sua ignis infernalis lumen & splendorem aufert, collucendi potentiam ab eodem penitus refecans.* Et sic *Dan. 5.* uti fornacis Babylonice calorem temperauit ardoremque compescuit, ita infernali igni lumen auferret, efficietque, vt ardeat & exurat, & tamen non resplendeat, aut fulgeat. Confirmat hoc ipsum & Gregorius, & quidem verbis apertissimis: *Ille flammaturus visus, cremationem habet, & lucem non habet.* Exclamem igitur, **O** ignem admirabilem! **O** rem stupendam! esse nimirum inter ignes, & ignem non videre, & **O** rem deplorandam, perpetuo hisce ignibus cruciari & torreri.

An non igitur metuis peccator, pœna hæc preparata est? an non consternaris & expalles, quando horum suppliciorum mentionem fieri audis? Si enim nemo vestrum est, quin horreat & concutiat, dum maleficum aliquem lento exuri igne conspicit, quid faciet cum ignem tartareum videbit? nam quid est, obsecro, ignis ille cum infernali collatus? ecquæ vtriusque similitudo? tanta fortasse, quanta ignis picti, & eius qui omnia vnicō momento celerime deuorat, quanta horæ vnus cum æternitate. Id ipsum insinuauit olim Isaias Propheta: *Quis poterit habitare de vobis cum igne deuorante? quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis.*

Adhæc, quis non horreat, cum Phalaridis Phalaris tyrannidem & crudelitatem audit, qui ad mortem condemnatos, tauro æneo accenso subtus igne, includebat, vt ita lento intus igne excoquerentur & in nullam sese partem, solatii aut leuaminis quærendi ergo flecterent, sed cruciatum clamore, furore, eui-latu, desperationeque testarentur donec exspirarent? Vbinam modo fides vestra est,

Christiani? quid, obsecro, Phalaridis hoc supplicium est, si ipsa quæ Satan infligit respiciamus? quid sunt hi cruciatus, si cum infernalibus conferantur, nisi somnium aut mera vanitas. Alexander Macedo, cum litterarum scribendarum gratia noctu lucubraret, pueriq; attantes lumen manu gestarent, contigit candelam vni deficere, & iam

Heretica cõstantia pueri cuiusdam Alexandri Magni.

ad extremum venire: quod ille videns, ne regis negotiis impedimento esse, & vt suum erga regem obsequium manifestaret, digitum aduri passus est, digitorum potius eligens dispendium perpetui quam mollioris negligentia culpari. Profecto si pueri huius facinus digno plurimi encomio celebrarunt qui digitos suos candelæ ardore aduri passus est? quid erit, homo, in anima simul & corpore, & in omnibus membris igne æternum sustinere, qui omnia deuoraturus est, & ad ossa vsque & medullas depasturus? Hoc nobis iam latius deducendum restat, vt initio polliciti sumus, demonstrare nimirum vt ignis in animas agere possit.

III.

Quomodo flamma inferni in animas damnatorum & diabolorum agere queat.

Merito profecto nonnulli Theologi dubitarunt, num ignis infernalis, qui corporeus est, & eiusdem cum nostro elementari naturæ, in animas & dæmones corporis expertes, & ab omni materiali concrecione liberos, agere queat? præsertim cum Philosophorum hoc axioma certissimum sit: Inter agens & patiens debere esse contactum, & nullam vtriusque, nisi simul concurrant esse vim posse: at nullus contactus, aut approximatō dari potest, nisi inter corpora & res corporeas, quarum extrema sese mutuo feriunt. Qui igitur dicere, aut credere possumus, aliquem inter ignem infernalem & damnatorum animas contactum dari; aut tam vehementer illum in easdem agere, aut illas tantum ab eodem pati posse.

Varia opinionēs de actione ignis infernalis.

Rei huiusce difficultas omnes propemodum Theologos exagitauit & negotium successit, adeo vt variæ commenta sint. Putarunt enim nonnulli, non aliter damnatos ignem infernalem quam videndo perperiti, & solum eiusdem conspectum acerbissimum illis supplicium afferre, nam dum eum vt noxium & amarum sibi proponunt, puniunt, & animas tristitia afficit, quæ tristitia

ingentem illis afflictionem & dolorem causatur. Horum de numero esse videtur Pontifex Gregorius; ita namque eum in Dialogis loquentem video: *ignem eo tempore patitur an ma, quo videt.* Certum est igitur ex mente eius animas damnatorum non nisi videndo cruciari. At hoc non nisi per accidens.

Greg lib. Dial.

Alterius fuisse opinionis alii, dixerunt quæ animam, quamuis ab igne corporali nequeat aduri, eundem tamen vt inimicum & tormentum exhorrescere atque apprehendere, hæcque apprehensionem, vehementem timorem & extremum dolorem causari, adeo vt hic locum habeat Prophetæ illud:

Alia opinio.

Psal. 13.

Trepidauerunt timore, & bi non erat timor. Huic opinioni suffragari visus est idem, qui supra Gregorius, dicens: *Quia anima se cremari conspicit, crematur.* Sed est hoc quam falsissimum, & rationi euidentissimæ repugnat. Ita namque hæc pœna, quam ignis causatur, non foret naturalis, cum ex ignis apprehensione tantum originem sumeret. Et quamuis è falsa quadam contemplatione, aut imaginaria apprehensione, passio quadam tristitiæ oriatur, vt bene obseruat Augustinus, nemo tamen dicere poterit, animam propter imaginationis huius vehementiam, dolorem aliquem vere & realiter pati, sed tantum imaginarium quid è re quam apprehendit. Deinde modus illi patiendi magis à vera patiendi ratione remotus est, quam ille quo per imaginationem quid pati videmur, vt quando nimirum in somnis irasci, vel dolere, vel quid ab alio sustinere dormientes videmus; cum prior patiendi modus ex veris imaginibus animæ impressis originem sumat, posterior vero ex inanibus & falsis conceptibus quos sibi anima somnando fingit, & fingendo somniat. Ad hæc non videtur probabile aut credibile animas à corpore secretas, vel saltem dæmones, qui sunt spiritus subtilissimi & intelligentiæ acutissimi, sibi persuadere, se ab igne corporali torqueri, si nihil reuera ille in eosdem agat, ac non nisi imaginarium quid ab eo patiantur.

Lib. 4. Dial.

Lib. 4. super Gen. ad lit.

Alii denique melioribus nixi rationibus, veritatiq; inhærentes, credidere, corporeum in ani-

in animas ignem agere, & illas ob eodem torqueri, atque in huius confirmationem opinionis adferunt verba illa S. Gregorii: *Colligere, inquit, ex dictis Evangelicis possumus, quod incendium non solum anima videndo, sed etiam experiendo patitur.* Ideoque ignem illius duplex lum tartareum dupliciter considerari debere aiunt, primo vt agens purum & simplex, naturale, & corporeum, sicque consideratum, nullum animæ detrimentum afferre posse; secundo, vt quoddam agens subtilius, & à communi notione secretum, ac velut diuinæ iustitiæ instrumentum. Atq; ideo hanc iustitiam voluisse, vt anima quæ peccato omnibus rebus corporeis sese subiecit, ipsis similiter patiendò subiiceretur. Sicq; dicere possumus, ignem, quamuis corporeum, etiã in res spirituales agere, præsertim cum instrumentum non modo in virtute suæ naturæ, sed in potentia principalis agētis, vt Philosophi docent, agere consueuerit.

Adeo vt hic ignis, cum diuinæ iustitiæ instrumentum sit, & à Deo præparetur, ac quodammodo sublimetur, vt præter vires suas ac communem agendi morem agat, re vera & actione quadam vera & reali in animas impiorum agat, easque non parum affligit. Non secus ac nouæ legis Sacramenta; quæ quamuis materialia sint & sensibus exterioribus videantur, tamen considerata, vt Dei omnipotentis instrumenta, effectibusq; supernaturalibus sibi que non vsque adeo propriis donata, in animæ essentiam mirabili quadam ratione agunt, gratiam producant, eamq; mirum in modum sanctificant. Quid enim in Baptismo nisi aqua, in Confirmatione nisi Chrisma, in extrema Vnctione nisi oleum Sacrum; in Eucharistia nisi verba Sacerdotis ore prolata; an non omnia hæc corporea sunt, & sensibus exterioribus percipiuntur; & tamen omnia & singula ab agente quodâ superiori directa & impulsâ, ac velut instrumenta diuina in anima agunt, eiq; ratione quadam agendi Physica & reali, vt Scholastici loquuntur, gratiam conferunt.

At nondum hic sistimus, sunt enim qui vltimè progressi docent, ignem hunc non modo agere, vt diuinæ iustitiæ instrumentum, sed necessarium esse, huic animarum terro-

actionem quandam naturalem eiq; congenitam dare, vt vere delictorum vindex à Deo Optimo Maximo constitutus esse teneatur & agnoscat. Omne enim instrumentum præter actionem, quæ à causa principali communicata est, habet aliam quandam naturalem, & propriam in subiectum, in quod instrumentaliter agit; verbi gratia, Aqua Baptismi eodem tempore quo corpus abluunt exterius, animum sanctificat, quæ abluendi actio illi naturalis & maxime propria est. D. Th. quæstionē hanc dissoluens & explicans, ait, nullam aliam ignis huius actionem in animas dari & excogitari posse, quam quod eas calore suo & scintillis circumfusus euibratis, veluti captiuas detineat ac constringat, quousiã diuinæ iustitiæ instrumentum est, ideoq; magno eas cruciatu afficere ita vt sese quomodo libuerit mouere, aut quories & quando visum fuerit, nequeant operari, sed in penis hæc, non secus ac vinculis & compedibus quibusdam constrictæ manere cogantur.

Doctor ille subtilis Scotus, quamuis in omnibus propemodum D. Th. aduersetur, in hac tamen opinione cum eodem coincidit; ait enim dolores illos sensibiles, quos ignis tartareus impiis infligit, in captiuatione & vinculo intellectus considero: rantopere namque ille ligatus erit & astrictus, vt aliud præter pœnam qua affligitur, & ignem quo circumuallatur velut captiuus, cogitare nequeat. Ipsam quoq; voluntatem, dum hac sese ratione constrictâ cernit, ignem velut omnis suæ originē malis, & instrumentum vindictæ execrari. Quæ omnia tantum illi dolorem, pœnam, & cruciatum infligent, vt nullis exprimi verbis, nulla comprehendi oratione queat. An non profunda hæc speculatio est & subtilis nimium conceptus.

Suffragatur huic & Greg. dicens: *Cum veritas peccatorem diuitem datur, naturam in igne perhibet, quisnam sapiens reproborum animas teneri in ignibus negat?* & Magister Sentent. Lombardus, *Si vis me, inquit, hominis in corporeus spiritus tenetur in corpore, cur etiam non tenetur post mortem corporeo igne?* Ipsa vtriusque collatio placet, placebit & ratio vtriusque. His accedat & Augustinus, qui hanc opinionem

Scoti opi-

nio de igne

in infernali.

Scot. libr. 4.

dist. 4. q. 20.

4. lib. dist.

Lib. 21. deci-

uit. Dei.

& alia similitudine confirmat. Sicuti, inquit, in hominis generatione anima corpori sese vnit, quo id ipsum viuificet, quamuis ipsum corporeum sit & graue, anima vero subtilis & spiritualis: & ex præclara hac cõiunctiõne & connexionẽ oritur mirus quidam in anima amor, quo in corpus fertur. Ita quoque ea ipsa hominis anima, cum igni infernali compacta & associata fuerit, quo ab eodem excrucietur & torqueatur, ingentem ex infausta hac & misera coniunctiõne, dolorem haurit. Aliter quoque ratiocinatur Gregorius, & aliam quandam rationem, quo hanc sententiam confirmet, adfert, *Si incorporeus, inquit, spiritus in hoc teneri corpore potest, quo viuificat, quare nõ poenaltiter ibi tenetur vt mortificetur?* quamuis in hoc loco Magister Sententiarum peccarit.

In Moral.

Nostrum iam est, post tot viros sanctitate & eruditione præstantes, symbolum quoque adferre: quod prius quam faciam, præfati quædam ac præmittere visum fuit. Dico igitur primo spiritus illos infernalibus ignibus addictos, tam dæmones quam homines non cruciari illo quem proprie dolorem nuncupamus, qui nimirum est passio quædam appetitus sensitiui, quæque organo quodam corporeo percipitur, sed alio quodam metaphorico, qui nihil est aliud quam quidam voluntatis actus, quo ipsa aliquid vel fugit, vel abhorret & execratur: vt ante me docuit Doctor Angelicus.

Secundo, certum est, omnes iam dæmones non in inferno non torqueri, sed alios in aere castigantur alios apud inferos, donec iudicii vniuersalis dies aduenerit, ingentibus cruciatibus affligi, quod vtrumque è Sacris litteris abunde adstrui potest. Primum quidem ex Epistola Pauli ad Ephesios cap. 2. & 6. Item August. lib. 8. de ciuitate Dei cap. 22. & li. cui titulus de natura boni contra Manichæos cap. 33.

Quod & D. Thomas apta quadam ratione declarat, cuius ille sensus est: *Æquum est ac rationi consentaneum, homines qui sunt Angelis natura inferiores, à Deo per alias creaturas altiores, quales sunt Angeli, ad beatitudinem destinari ac dirigi; idque nõ tantum directe & modo vltimatissimo, Angelorum nempe ministerio, homines ad virtutũ bo-*

norumque operum exercitium semper exstimulantium; verum etiã indirecte per oppugnationes scilicet & tentationes dæmonum, quæ hominibus ad meritum augmentum ac virtutũ studium prodesse conlueuerunt. Ideoque plurimos horum tentantium spirituum in aerea ac sublunari regione esse Deus voluit, qui nobis vbique imminerent, nos circumuolitarent, circumuallantes oppugnant, ac negotium facerent. Alterum, Aliqui in inferno scilicet in infernali etiam barathro quosdam seruo. torqueri, æque ex Scripturis astrui potest. Ait enim Isaias: *Dei acta est ad inferos superbia Isai. 14. tua.* Et Petrus Apostolus: *Rudentibus inferni 1. Pet. 2. in tartarum tradidit cruciandos.* Cuius hanc rationem adfert D. Thomas: nam quemadmodum in cælo Beatis modo Angeli ad sunt, qui gaudium illis & voluptatem afferant, ita quoque æquũ est esse in tartaro dæmones, qui damnatos excrucient, quos dum viuerent, ad malum exstimularunt.

Tertio, verissimum est, diabolos simul & damnatos ad vnum omnes, post extremum iudicii diem, eodem in loco, scilicet inferno excrucianos, quod ex illis Euangelii verbis manifestum satis reddi potest: *Ite male-dicti in ignem æternum, qui parati estis diabolo & angelis eius.* Ratio in promptu est, tunc enim cessabit causa, ob quam eorum aliqui omnes diabolus in nostro hoc hemisphærio circumuolitant, boli inferi ipsa, inquam, hominum tentatio, oppugnatione ac perpetuum exercitium. Adde præterea, quamuis ratio, qua ignis ille infernalis dæmones & damnatorum animas torqueat, nobis non vsque adeo cognita sit ac manifestata, esse tamen certissimum ac luce meridiana clarius, tam has quã illos vere & realiter ab hoc igne torqueri, cumque verum ac naturalem ignem esse, non vero imaginarium aut vmbaticum. In cuius rei testimonium omnia totius Scripturæ loca, vniuersam omnium Patrum doctrinã, & catholicum totius Ecclesiæ consensum aduocare queam.

Quarto, quando pro concione publice docemus, vel domi priuatim legimus, spiritus illos malignos à vindice illo igne torqueri, hocce illud modo intelligendum esse: & dicatur scilicet illos à flamma velut circumcingi, circum-

Matth. 25.

Postiudicium enim cessabit causa, ob quam eorum aliqui omnes diabolus in nostro hoc hemisphærio circumuolitant, boli inferi ipsa, inquam, hominum tentatio, oppugnatione ac perpetuum exercitium.

circum-

circumstringi, ac vinciri, & in illa velut in carcere aliquo & cauerna conclusos teneri. Atque ideo crediderim infernum vectibus ferreis oclusum dici, ac portas areas habere, *Eduxit eos de tenebris & umbra mortis, & vincula eorum dirupit quia cōtriuuit portas areas, & vedes ferreas confregit.* Et quamuis hoc proprie de limbo intelligatur, de inferno tamen melius atque maiori cum ratione id dicere possumus.

His ita præsuppositis, latius iam & apertius demonstrare conabor, quoniam modo ignis corporeus in rem incorpoream ac mere spiritualementem agere queat. Quam in re mirifice mihi placet illorum sententia, qui dixerunt, non aliter damnatos in cauernis illis infernalibus à flamma illa torqueri, nisi quod, dum se ab eadem velut à vinculis teneri vident constrictos, diuina virtute extremus quidam cruciatus accedat, qui voluntatem torqueat & affligat: quique nihil ab eo differat quem anima in eadem volēdi facultate sentit, quando corpus cui naturaliter est vnita, igni adiudicatum est, & in mediis flammis constitutum. Quæ passio ab omni alio tormento differt, quod anima pati posset, si corpus, cui vnita est alio supplicio, scilicet crucis, crurifragii, forcipis cadentis, aut submersiois cruciaretur.

Considerare itaque vos velim, quando de hoc damnatorū cruciatus iam sermo est, eundem in voluntatis detestatione consistere, qualis vt plurimum in illius voluntate apparet, cuius corpus viuū flammis traditur quāuis damnatorum cruciatus infinitis partibus hoc, tum intensio, tum etiam modo quodam nobis occulto, maior sit.

Quamobrem, vt tandem labyrintho hoc egrediamur, cum doctissimo Augustino dicamus, quamuis miris, tamen veris modis, etiam spiritus incorporeos posse pœna corporalis ignis affligi: & quamuis Philosophi asserant, inter agens & patiens esse debere proportionem, hic tamen exceptionem videri, nulla est enim inter ignem hunc qui penitus materialis est, & animas, quæ mere spirituales sunt, proportio, licet ipsum quod diuinæ iustitiæ executor & instrumentum sit aliquo modo huic accedat, ac proportio-

nem dare videatur, quo in eadem agat. Hoc quomodo fiat, ipsi damnati melius memorant, infelices illæ animæ quotidie experiuntur, ac perspectum habent diaboli: qui omnes eo in loco flammam illam videntem, vindicem illum ignem, diuinæ iustitiæ administrum & instrumentum patiuntur, ignem inquam mordacissimum & acerrimum, adeoque amarum, vt, si damnatis daretur optio, vel decem annorum millibus omnia quæ in mundo excogitari possent tormenta perferre, vel vnico tantum die ignem illum infernalementem, noctes atque dies eisdem adurentem, credam eos prius tormentum electuros.

Nunquamne igitur hoc animo volueris Christiani? semperque ita obnubilatos habebitis oculos, vt hæc tormenta videre non possitis? nunquamne in animum hosce ignes, ardentes, hosce æstus admitteris? An non, vel semel tantum in vita, horum suppliciorum reminiscimini? Agite igitur, *Recordamini nouissima Vestra, & in æternum non peccabis: recordamini inq̄ pœnas illas sensibiles, quæ illic maleficis præparatae sunt, recordamini ignem illum acerrimum, semper ardentem & accensum, ipsasque animas adurentem.* Cogitate interdum, eoque pœna sit, ecquis dolor & cruciatus in æternum aduri sine vlla refrigerii aut leuaminis spe. Hæc igitur animo voluite, & si vel mille annos vixeritis, nunquam Deum Optimum Maximum offendetis.

Tu porro æterne omnipotens, ac summe Deus, hanc nobis gratiā concede, vt sancta hæc cogitatio nunquam à nobis recedat, sed iugiter in anima perseueret vt nobis tormentorum horum vehemētiam, ignis ardorem, loci horrorem, ac fœtorē proponat, atque apprehendere faciat. Concipiamus adhæc, vt omnia quæ in nobis sunt torqueantur, inprimis anima cum omnibus suis facultatibus, intellectu scilicet qui desperabit, cum se flammis circumuallatum cernet, voluntate, quæ furet, tormentū suum exosa ac detestata, memoria quoque, quæ rabie effretur, cum pœnarum diuturnitatē æternitatemque sibi proponeret: nec sola anima, sed totum etiā corpus cum omnibus sensibus, auditu

Psal. 106.

Dom. Soto in
4. sent. distin.
q. unica a. 2.Lib. 21 de ci-
uit. Dei.

auditu inquam, qui clamores & eiulatus & lamenta horrenda percipiet, visu, qui terribilia spectra & monstra cōspiciet, odoratu, qui fœrores intolerabiles hauriet, gustu etiam, qui miserum in modum torquēbitur, omnibus deniq; sensibus qui singulares cruciatus perpetientur. Deinde præsta, vt diligenter etiam perpendamus, quid sit in tartareis illis cauernis in æternum cōburi, noctu deniq; miserum in modum vociferari, à diabolis tartareis illis tortoribus crudeliter torqueri, in flammis acerrimis sepultū esse, olisq; feruentissimis impositum, idq; sine vlla liberationis aut exemptionis spe, sine vllō leuamine, solatio aut indulgentia. Ideo aliud nihil à te postulamus, Domine, quam vt iugiter hanc animæ cogitationem inculptam geramus: scimus enim quam hæc vnicuique sit ad prauas concupiscentias euellendas, à peccatis nos auocandos, in virtutum semitam reuocandos, diuinoque obsequio mancipandos, & tandem in gloriam cœlestem deducendos efficax: quam concedere nobis dignetur, qui cum Patre & Spiritu S. vivit & regnat in sæcula. Amen.

FERIA QUINTA.

DE POENA DAMNI.

Partitio.

- I. Quod non esse sit melius, quam in poenis esse.
- II. Poena damni in quo consistat.
- III. Quanta sit poena damni.
- IV. De partibus aliis eiusdem poena.

Memorate nouissima tua, ac præsertim poenam damni, quam impii apud inferos patiuntur, & in æternum non peccabis. Eccle. 7.

FIGURA.

PROFANVS ille & agrestis Esau, cum paterna sese benedictione priuatum, &

primogenitorum iure frustratum cerneret, furere cœpit & efferafcere, atque in obuios quosque sæuire. Ad oculum hic designari arbitror demonum ac damnatorum poenā, quam vocant damni, & animi illam amaritudinem, quam profani illi Esau sentiunt, dum æterna se benedictione & cœlesti beatitudine, quæ iure illis debebatur merito Christi acquisita, spoliatos cōsiderant. Clamant itaq; , vociferantur, furis, efferafcunt in regionibus illis subterranis, dum bonum amplissimum, gloriam & regnum, quibus pro dolor exciderunt, animo perpendunt. Hæc scilicet poena damni appellatur, quam hodie vobis exponere latius decreui, si Spiritus paracliticus, summus ille nauclerus, de quo Psalmista canit, Spiritus tuus bonus dedit *Psal. 142.* *ecce me in terram rectam*, cymbam hanc nostram propellere ac dirigere, ac maris illa stella instar Cynosuræ effulgere non grauentur. Quapropter Angelica cum salutatione compellamus:

AVE MARIA.

Tam misera ac deploranda damnatorum fors est, Auditores, vt plerique fatius esse nunquam natum fuisse, q̄ apud inferos damnari existimarint. Doctor Angelicus cum in parte operis tertia quaestione instituisset, num damnati sui ipsorum destructionem, & non esse exoptent, & in nihilum redigi cupiant, respondet: *Non esse* dupliciter considerari posse, primo pure & simpliciter, ac iuxta naturam suam, & sic nulla ratione desiderari posse: ita namque non nisi mera priuatio est, quæ nullum bonum includit. (Esse enim & bonum ad se inuicem conuertuntur, & à se mutuo separari nequeunt) quoniam quod nullum in se includit bonum, desiderari non potest, bonum namque nostræ voluntatis obiectum est, ideoq; facultas hæc non nisi bonum, aut ea quæ ad bonum feruntur, vel aliquod saltem specie bonum præ se ferunt, velle potest. Secundo considerari potest, vt ablatio & terminatio vitæ miseris & calamitatibus circumuallata, atque ita in speciem & exterius bonum quoddam videtur esse, carere enim, vt ait Aristoteles,

I.
Satius esset
nunq̄ nasci,
q̄ damnari.